

Навчально-методичні матеріали
до вивчення курсу
«Педагогічна геронтологія»
для студентів факультету педагогічної
освіти

Метою викладання навчальної дисципліни "**Педагогічна геронтологія**" є набуття студентами соціально-педагогічної компетентності для налагодження успішної взаємодії з людьми похилого віку.

Основними завданнями вивчення дисципліни "Педагогічна геронтологія" є:

- Встановлення закономірностей впливів процесів старіння на суспільне середовище та його соціальну політику;
- Формування цілісної картини різноманітних аспектів старіння: психологічного, соціального, біологічного тощо;
- З'ясування сутності соціально-педагогічних та психологічних потреб людини похилого віку;
- Визначення форм, шляхів та способів надання соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку;

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- особливості ставлення до старших людей у різних суспільствах та культурах;
- суспільні установки щодо оцінки старості;
- закономірності змін поглядів щодо ставлень до людей похилого віку;
- біологічні, психологічні, соціально-педагогічні ознаки старіння;
- поведінкові патерни старої людини;
- типи пристосувань до старості;
- соціально-педагогічні й психологічні потреби людини похилого віку;
- соціально-педагогічні проблеми старших людей;
- способи та форми надання соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку у вітчизняному та зарубіжному досвіді.

вміти:

- виявляти особливості вікових порушень людей похилого віку;
- визначати освітні, соціальні, медичні, психологічні та матеріальні потреби людей похилого віку;
- враховувати психолого-педагогічні особливості людей цього віку при налагодженні з ними діагностичної чи соціально-терапевтичної роботи;
- застосовувати різноманітні, доцільні методи, прийоми та форми організації соціально-педагогічної взаємодії з людьми похилого віку;
- використовувати найбільш ефективні шляхи надання соціально-педагогічної допомоги людям похилого віку відповідно до визначених потреб й умов.

Тема 1. Геронтологія як наука

План

1. Предмет і об'єкт соціальної геронтології. Цілі і завдання соціальної геронтології. Етапи розвитку геронтології.
2. Розділи і напрями геронтології: біологія старіння, геріатрія, соціальна, педагогічна геронтологія.
3. Поняття старіння, старості. Механізми старіння та вітаукту.
4. Сутність і види старіння.
5. Соціогеронтологічні теорії.

Питання для самоконтролю

1. Що вивчає геронтологія як наука?
2. Розкрийте основні етапи розвитку геронтології.
3. Порівняйте вікові періодизації з часів Гіппократа до наших днів.
4. Визначте предмет соціальної геронтології.
5. Які основні підходи до визначення старості як феномена соціального життя?
6. Назвіть напрями і рівні соціальної геронтології.
7. Проведіть етимологічний аналіз слова "старість".
8. Дайте визначення старості на макро-, мезо- і мікрорівнях.
9. Сформулюйте прагматичні цінності старості.
10. Дайте обґрунтування одному з визначень старості як етапу життєвого шляху.

Рекомендована література

1. Малахова Ж. Д. Соціальна геронтологія : курс лекцій / Ж.Д. Малахова. Класичний приватний університет. - Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. - 179 с.
2. Основи геронтології : конспект лекцій : навчальний посібник / О.В. Усова; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Інститут фізичної культури та здоров'я. – Луцьк, 2013. –112 с.
3. Мацкевіч Ю. Р. Соціальна робота з людьми похилого віку : [навчальний посібник] / Ю. Р. Мацкевіч ; Державний вищий навчальний заклад "Запорізький національний університет" Міністерства освіти і науки України. - Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2014. - 339 с.
4. Населення України : імперативи демографічного старіння / Національна академія наук України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи, Фонд ООН в галузі народонаселення. - Київ : АДЕФ-Україна, 2014. - 285 с.

Тема 2. Соціально-демографічні та етнографічні аспекти соціально-педагогічної геронтології

План

1. Роль і місце літніх й старих людей в сучасному суспільстві. Коефіцієнт демографічного навантаження.
2. Принципи ООН щодо літніх людей.
3. Етнографічні питання старої людини.

4. Стереотипи ставлення до старості. Соціальна стратифікація.
5. Поняття "ейджизм", "геронтофілія" і "геронтофобія".

Питання для самоконтролю

1. Які проблеми тягне за собою старіння сучасного суспільства?
2. Назвіть особливості процесу старіння, характерні для України.
3. Охарактеризуйте нову модель старості.
4. Назвіть принципи ООН щодо осіб похилого віку.
5. Розкрийте поняття "геронтофілія" і "геронтофобія".

Рекомендована література

1. Малахова Ж. Д. Соціальна геронтологія : курс лекцій / Ж.Д. Малахова. Класичний приватний університет. - Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. - 179 с.
2. Основи геронтології : конспект лекцій : навчальний посібник / О.В. Усова; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Інститут фізичної культури та здоров'я. – Луцьк, 2013. –112 с.
3. Населення України : імперативи демографічного старіння / Національна академія наук України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи, Фонд ООН в галузі народонаселення. - Київ : АДЕФ-Україна, 2014. - 285 с.
4. Фойгт Н.А. Державне управління охороною суспільного здоров'я в умовах демографічного старіння в Україні : монографія / Н.А. Фойгт ; Національна академія державного управління при Президентіві України. - Київ : ДКС Центр, 2011. - 319 с.

Тема 3. Соціально-психологічні проблеми людей похилого віку

1. Зміна когнітивних функцій при старінні (відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення, інтелектуальні функції).
2. Психічні порушення в період пізньої дорослості і старості. Специфіка Я-концепції на етапі старіння. Модель нормального психічного розвитку в пізньому віці.
3. Головні кризи старості.
4. Завдання розвитку та соціальні ролі (бабусі й дідуся) в старечому віці.
5. Стилі життя людей похилого віку й соціально-психологічні типи пристосування до старості (Ф. Гізе, І. Кона, Д. Б.Бромлея).

Питання для самоконтролю

1. З чим пов'язані психічні зміни, що спостерігаються в процесі старіння?
2. У чому полягає роль механізмів компенсації і адаптації до вікових змін?
3. Як відбувається зміна когнітивних функцій при старінні?
4. З чим пов'язані порушення пам'яті у літніх і старих людей?
5. Які форми інтелектуального розвитку на пізніх етапах онтогенезу?

6. У чому полягає зв'язок вікових змін особистості в похилому віці з самосприйняттям і сприйняттям своєї ситуації?
7. Яка специфіка потреб літньої людини?
8. Які можливості особистісного розвитку людини і її особливості в пізньому періоді життя?
9. У чому полягає специфіка темпоральних характеристик сприйняття у людей похилого віку?
10. Чим визначаються труднощі міжвікової комунікації?

Рекомендована література

1. Малахова Ж. Д. Соціальна геронтологія : курс лекцій / Ж.Д. Малахова. Класичний приватний університет. - Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. - 179 с.
2. Основи геронтології : конспект лекцій : навчальний посібник / О.В. Усова; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Інститут фізичної культури та здоров'я. – Луцьк, 2013. –112 с.
3. Ушакова І.М. Геронтопсихологія : підручник / І.М. Ушакова ; Міністерство освіти і науки України, Національний університет цивільного захисту України. - Харків : ХНАДУ, 2014. - 234 с.
4. Геронтопсихологія : [навчальний посібник] / Р.Т. Сімко ; Міністерство освіти і науки України, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. - Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2011. - 167 с.

Тема 4. Старість як період закінчення життєвого шляху людини

План

1. Задоволеність життям у старості. Основні чинники задоволення старістю.
2. Медичні проблеми старих людей. Основні причини смертності у світі.
3. Довгожителство. Соціально-гігієнічні проблеми довголіття.
4. Закінчення життєвого шляху людини.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть зміни, що відбуваються в опорно-руховому апараті у літніх людей.
2. Які зміни відбуваються в сенсорних органах при старінні?
3. Які нейронні зміни відбуваються в старості?
4. Перерахуйте зміни, що відбуваються в ендокринній системі, серцево-судинній, травній, дихальній та видільній системах.
5. Назвіть основні фактори довголіття?
6. У чому полягають причини різної тривалості життя в Україні та західній Європі?
7. У чому полягають соціальні проблеми довгожителів?
8. Назвіть основні психологічні переживання пов'язані з неминучістю смерті?
9. Назвіть основні етапи звикання до втрати близької людини.
10. У чому полягає сутність допомоги людині, що втратила близьку особу?

11. Охарактеризуйте можливості соціального супроводу старої людини після втрати близьких і рідних?

Рекомендована література

5. Малахова Ж. Д. Соціальна геронтологія : курс лекцій / Ж.Д. Малахова. Класичний приватний університет. - Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. - 179 с.
6. Основи геронтології : конспект лекцій : навчальний посібник / О.В. Усова; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Інститут фізичної культури та здоров'я. – Луцьк, 2013. –112 с.
7. Ушакова І.М. Геронтопсихологія : підручник / І.М. Ушакова ; Міністерство освіти і науки України, Національний університет цивільного захисту України. - Харків : ХНАДУ, 2014. - 234 с.
8. Геронтопсихологія : [навчальний посібник] / Р.Т. Сімко ; Міністерство освіти і науки України, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. - Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2011. - 167 с.

Тема 5. Соціальне обслуговування літніх людей. Соціальна допомога літнім людям: стимулюючі стратегії

План

1. Активність старої людини. Функції активності старих людей. Чинники позитивного та здорового старіння.
2. Основні напрямки діяльності відділень соціальної допомоги. Стимулюючі стратегії.
3. Соціально-психологічне консультування старих людей. Основні завдання. Методики консультування: біографічний метод, мемуаротерапія, арттерапія, кіно терапія, музична психотерапія.
4. Поняття "психогігієна", "реабілітація", "реабілітологія". Реабілітаційні установи.
5. Наука геронтологічного догляду (діагностика, втручання, результати).

Питання для самоконтролю

1. Які види соціальної допомоги людям похилого віку ви знаєте?
2. Як задовольняють в нашій країні потреби громадян похилого віку в різних закладах соціальної підтримки?
3. Види профілізації будинків-інтернатів?
4. Назвіть сучасні форми соціального обслуговування одиноких пенсіонерів.
5. Яку модель поведінки людей похилого віку визначають українські культурні традиції?
6. Які стратегії характеризують спрямованість сучасної соціальної політики щодо літніх людей?
7. Які ключові позиції, що характеризують стимулюючий напрямок геронтологічної соціальної політики?

8. Які критерії соціально-психологічної адаптації в пізньому віці?
9. Як впливає вихід на пенсію на зміну життя людей похилого віку?
- 10.3 чим пов'язана соціальна ситуація розвитку літніх людей?
11. Як проходить соціалізація в літньому віці?
12. Яка роль сім'ї в житті старшого покоління?
13. Які ключові характеристики літніх сімей?
14. Яким чином відбувається зміна ієрархії потреб сім'ї з віком? Які основні напрямки зміни ієрархії потреб?
15. Назвіть основні напрямки та види реабілітації?
16. Яка головна мета реабілітації літніх?

Рекомендована література

1. Основи геронтології : конспект лекцій : навчальний посібник / О.В. Усова; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Інститут фізичної культури та здоров'я. – Луцьк, 2013. –112 с.
2. Мацкевіч Ю. Р. Соціальна робота з людьми похилого віку : [навчальний посібник] / Ю. Р. Мацкевіч ; Державний вищий навчальний заклад "Запорізький національний університет" Міністерства освіти і науки України. - Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2014. - 339 с.
3. Герасимова Е. М. Соціальна робота зі спеціальними групами клієнтів : навчальний посібник / Е.М. Герасимович, Н.Є. Доній, О.В. Тополь. - Чернігів : ЧНТУ, 2015. - 153 с.
4. Кубіцький С.О. Сучасні технології соціальної роботи : світовий досвід та тенденції розвитку в Україні : монографія / С.О. Кубіцький ; Національний університет біоресурсів і природокористування України. - Київ : Міленіум, 2015. - 320 с.

Література

Основна

1. Малахова Ж. Д. Соціальна геронтологія : курс лекцій / Ж.Д. Малахова. Класичний приватний університет. - Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. - 179 с.
2. Основи геронтології : конспект лекцій : навчальний посібник / О.В. Усова; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Інститут фізичної культури та здоров'я. – Луцьк, 2013. –112 с.
3. Мацкевіч Ю. Р. Соціальна робота з людьми похилого віку : [навчальний посібник] / Ю. Р. Мацкевіч ; Державний вищий навчальний заклад "Запорізький національний університет" Міністерства освіти і науки України. - Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2014. - 339 с.
4. Герасимова Е. М. Соціальна робота зі спеціальними групами клієнтів : навчальний посібник / Е.М. Герасимович, Н.Є. Доній, О.В. Тополь. - Чернігів : ЧНТУ, 2015. - 153 с.
5. Ушакова І.М. Геронтопсихологія : підручник / І.М. Ушакова ; Міністерство освіти і науки України, Національний університет цивільного захисту України. - Харків : ХНАДУ, 2014. - 234 с.
6. Геронтопсихологія : [навчальний посібник] / Р.Т. Сімко ; Міністерство освіти і науки України, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. - Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2011. - 167 с.

7. Населення України : імперативи демографічного старіння / Національна академія наук України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи, Фонд ООН в галузі народонаселення. - Київ : АДЕФ-Україна, 2014. - 285 с.
8. Фойгт Н.А. Державне управління охороною суспільного здоров'я в умовах демографічного старіння в Україні : монографія / Н.А. Фойгт ; Національна академія державного управління при Президентіві України. - Київ : ДКС Центр, 2011. - 319 с.
9. Кубіцький С.О. Сучасні технології соціальної роботи : світовий досвід та тенденції розвитку в Україні : монографія / С.О. Кубіцький ; Національний університет біоресурсів і природокористування України. - Київ : Міленіум, 2015. - 320 с.

Додаткова

10. Тривалість життя: механізми, прогнозування, шляхи збільшення. Тези доповідей Всесоюзній конференції. Київ, 1991.
11. Біологія старіння. / Фролькіс В.В., Аршавский І.А., Арічнин І.І. та ін / Л., Наука, 1986.
12. Вісник Наукового медичного товариства геронтологів та геріатрів України. - Київ : Наукове медичне товариство геронтологів та геріатрів України : ДУ "Інститут геронтології ім. Д.Ф. Чеботарьова НАМН України" - 30 с.
13. Актуальні питання геронтології і геріатрії у практиці сімейного лікаря : навчальний посібник для лікарів-інтернів і лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти / [Ю.В. Вороненко ... [та ін.] ; за редакцією Ю.В. Вороненка, О.Г. Шекери, Л.А. Стаднюка ; Міністерство охорони здоров'я України, Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, Інститут сімейної медицини. - Київ :, 2015. - 528 с.
14. Вікова психологія : навчальний посібник / М.В. Савчин, Л.П. Василенко
15. Моргун О. А. Як дожити до 96 років / О.А. Моргун, Є.М. Моргун. - Київ : Стило, 2015. - 223 с.
16. Книга довголіття: безцінний досвід народної медицини, унікальні знання сучасних вчених ; відповідальне осмислення майбутнього / Т.А. Койляк. - Мелітополь : Кераміст, 2013. - 33с.
17. Монастирський В. А. Старіння та омолодження організму : проблеми, які вирішуються з позицій нової науки-біологічної коагулології / Володимир Монастирський ; Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького. - Львів, 2011. - 252 с.